

Иващишин О.М.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ТЕРМИНОВЕДЕНИЯ КАК НАУКИ

Аннотация

Статья посвящена исследованию проблемы определения основных этапов развития терминоведения. Изучение деятельности терминологических школ и анализ трудов известных терминоведов показывают, что хотя предметные знания отдельных отраслей науки и техники характеризуются значительными различиями терминосистемы, которые их обслуживают, имеют ряд общих черт. Обобщение опыта исследователей и школ, поиски универсальных задач и путей их решения в разные времена – важные принципы терминологической работы.

Ключевые слова: терминология, терминологическая деятельность, трансфер знаний, международное сотрудничество, терминологические базы данных, универсальные задачи.

Ivashchyshyn O.M.

Ivan Franko National University of Lviv

BASIC STAGES IN THE DEVELOPMENT OF TERMINOLOGY STUDIES AS A SCIENCE

Summary

The paper is dedicated to the research of the problem of defining the basic stages in the development of Terminology Studies. The study of the activity of terminological schools and the analysis of papers written by famous terminologists show that, in spite of the fact that the subject field knowledge of certain branches of science and technology is characterized by an amount of differences, their terminological systems have a lot in common. Generalization of the experience of schools and their representatives, and the search for the universal tasks and ways of their solutions in various times are important principles of terminological work.

Keywords: terminology, terminological activity, knowledge transfer, international cooperation, terminological data base, universal tasks.

УДК 821.162.1–31.09

ЖАНРОВІ МОДИФІКАЦІЇ ТРАВЕЛОГУ В РОМАНІ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК «БІГУНИ»

Калинюшко О.А.

Інститут філології та журналістики

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

У статті зроблено спробу визначити «Бігуни» О. Токарчук як постмодерний травелог. Доведено зв'язок роману із класичним травелогом і досліджено трансформацію жанру через нівелювання авторитету автора та пізнавальності у творі. Проаналізовано образи «нащадків паломника» (за З. Бауманом), що дозволило простежити вплив світоглядних цінностей доби постмодерну на специфіку травелогу О. Токарчук.

Ключові слова: подорож, травелог, постмодернізм, ідентичність, паломник, бродяга, фланер, турист, гравець.

Постановка проблеми. Поняття «травелог» (англ. travelogue – подорож) означає звіт про подорож (журнал, діалог, щоденник, в сучасному розумінні ще й блог, присвячений опису мандрів) [5], який містить не лише опис і хронологію поїздки, а й реакцію на побачене. Це літературний жанр, що продовжує традицію подорожжів та подорожніх нотаток. Однак у сучасному літературознавстві до цього часу немає єдиної думки відносно меж і ознак цих жанрів (як і можливої взаємозамінності термінів, що можуть позначати модифікації єдиного жанрового утворення). Як найбільш повне і термінологічно коректне визначення жанру подорожжів дослідники вказують таке: «Жанр, в основі якого лежить опис мандрівником (очевидцем) достовірних відомостей про які-небудь, в першу чергу, незнайомі читачеві чи маловідомі країни, землі, народи у формі нотаток, записок, щоденників, журналів, нарисів, мемуарів. Крім власне пізнавальних, подорож може ставити додаткові – естетичні, політичні, публіцистичні, філософські та інші завдання. Особливий вид літературних подорожей – розповідь про вигадані, уявні мандри з домінуючим ідейно-художнім елементом, що тісно чи

іншою мірою відповідають принципам побудови документальної подорожжів» (за В. Гумінським) [6, с. 23]. А от у відомому «Лексиконі загального та порівняльного літературознавства» зазначено, що жанр подорожжів використовувався переважно в літературі до середини ХІХ ст. і сюжетно базувався виключно на переміщенні персонажа у просторі й часі, натомість у сучасній літературі це насамперед художній прийом, що застосовується в інших літературних жанрах, насамперед прозово-романних [7]. Що ж до літературного травелогу, то його визначають як звіт про певну мандрівку, який характеризується експресивною та емоційною розповіддю про побачене, принципом жанрової свободи, провідною роллю автора-оповідача, суб'єктивністю авторської точки зору, наявністю елементів інших жанрів (автобіографії, листа, щоденника, фольклорної байки, газетної інформації) (Н. Білецька) [4, с. 42].

Так чи інакше, частотність перелічених В. Гумінським та Н. Білецькою комплексів ознак жанрів подорожжів та травелогу в сучасній художній літературі зростає. За словами дослідниці травелогу А. Бондаревої, жанр нині «не просто затребуваний, а популярний. Але тому й розмитий» [5].

Не в останню чергу актуалізація феномену подорожі (у широкому розумінні – як розповіді про мандри) пов'язана із суттєвою зміною загальної картини світу. Серед факторів, які впливають на його популярність (а отже, і літературного жанру), – глобалізація і значно більша можливість подорожувати, ніж у попередні епохи, розвиток Інтернету і поява соціальних мереж із блогами про подорожі, подорожні нотатки, а також викликаний цими факторами інтерес до пізнання Іншого.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Серед проблем, які практично не ставилися дослідниками, – модифікації жанру травелогу в постмодерністській літературі. Одне з основних питань – як саме такі літературні принципи постмодернізму, як децентрація, релятивізація свідомості, «смерть Автора», інтертекстуальність, ігрова природа та ін. видозмінюють жанр.

Мета цієї роботи – на прикладі роману сучасної польської письменниці Ольги Токарчук «Бігуни» (2007, укр. пер. 2011) продемонструвати специфічні риси постмодерного травелогу. Хоч творчість О. Токарчук неодноразово ставала об'єктом дослідження (Т. Дзядевич, М. Крупка, А. Мардієва, О. Сливинський, Н. Сняданко, Р. Харчук, А. Ящук та ін.), під цим кутом зору твір у вітчизняному літературознавстві не досліджувався.

Виклад основного матеріалу. Формально «роман у фрагментах», як його визначила в рецензії Р. Свято [8], «Бігуни» нібито не має «чистих» ознак травелогу: він складається із більших чи менших новел, які поєднані «доволі хаотично і майже довільно: це десятки самостійних сюжетних ліній, розкиданих на кілька століть у часі та декілька континентів у просторі, які, всупереч читацьким сподіванням, не вибудовуються зрештою в цілісну ... картину» [8]. Крім того, роман повністю позбавлений ознак публіцистичної документальності, що зазвичай притаманно подорожі. Проте жанровий плюралізм, за раніше цитованим визначенням Н. Білецької, – одна із ознак травелогу, а основа змісту твору – подорож, рух, переміщення чи то героїні-оповідача, чи то інших більш або менш вагомих персонажів. Ще одна важлива риса травелогу – провідна роль автора-оповідача / ліричної героїні, що і є фігурою, яка скріплює доволі хаотичну структуру книги. Лірична героїня ділиться із читачем своїми враженнями та спостереженнями від зустрічей із людьми, які траплялись у її мандрівках, оповідає про різноманітні незручності та вигоди подорожування, переповідає епізоди із життя, свідком яких їй пощастило стати. Записки ліричної героїні ведуться від першої особи, що вказує на її центральне місце у творі та заохочує літературознавців ототожнювати її із авторкою. Нотатки мандрівниці співіснують у книзі із самодостатніми історіями (різні як за часом, так і за місцем дії), персонажами яких є як історичні постаті, так і звичайні люди. Лейтмотивом, який виправдовує поєднання новел у роман, є теза про рух як життя, підсвідоме бажання людини знайти у мандрівці спасіння від суспільних обов'язків, умовностей осілого життя. Таким чином, константа жанрового канону у творі витримана.

Проте інші риси жанру у творі – варіативні. Так, традиційний травелог будується лінійно, є структурно струнким, своєрідною канвою для твору є маршрут від точки А до точки В. «Бігуни» О. Токарчук руйнують таку модель жанру, що можна пояснити новим підходом до побудови роману в літературі постмодернізму загалом. Так, літературознавець І. Адельгейм, посилаючись на відомого теоретика І. Ільїна, стверджує, що «головним

принципом організації постмодерністської розповіді є нонселекція (тобто «різноманітні способи умисного оповідного хаосу, фрагментарного дискурсу про сприйняття світу як розірваного, відчуженого, позбавленого сенсу, закономірностей і упорядкованості»)» [1, с. 188]. Справді, прослідкувати місцезнаходження ліричної героїні надзвичайно важко, її оповіді скупі на певні орієнтувальні вказівки, країни та міста називаються побіжно, адже основний предмет зацікавлення авторки викликає в першу чергу внутрішній стан подорожанина, а роль основних топосів перебирають на себе готель, аеропорт, автомобіль, анатомічний музей. Такий підхід до оповіді створює ефект фрагментарності. Авторка нівелює утилітарність травелогу, позбавляючи його конкретних рекомендацій мандрівникам, адже подорож у О. Токарчук є не метою, а радше засобом досягнення істини. Отже, авторка вибудовує текст, де подорож змінює своє головне призначення: герой намагається пізнати не якийсь зовнішній, досі не відомий йому простір, а через процес руху, зміни місця, мандрів пізнати себе, осмислити своє життя, власний підсвідомий простір. Так, один із численних героїв роману Філіп Фергюейн говорить: «Я скоротав вік у подорожі, мандруючи до власного тіла, до своєї відрізаної кінцівки» [9, с. 218]. Сенс мандрівки письменниці зіставляє зі способом пізнання, а отже, «листи до ампутованої ноги» становлять не меншу цінність, ніж будь-яка книга подорожних нотаток. Як зазначено у творі, це «нотатки з подорожі до незнамого берега, спроби накреслити його мапу» [9, с. 214].

Специфічним чином проявляє себе типова риса постмодерністського тексту «смерть Автора», коли акцентувати на такому її аспекті, як втрата авторитету авторства, його дезорієнтованість через релятивізацію процесу пізнання. Авторка через посередництво своєї героїні багато рефлексує, проте не дає ніяких оцінок, що нібито зміщує її роль на периферію, вносячи суттєві корективи у жанр травелогу, де суб'єктивний погляд оповідача є основним джерелом знань і тому сприймається беззаперечно. Лірична героїня постійно сумнівається, дозволяючи собі лише певні припущення: «Чи добре я роблю, що оповідаю? Чи не краще було б скріпити думки скріпкою, напнути віжки і, замість снувати історії, просто викладати все, речення за реченням розгортати одну думку, а в наступних абзацах перетикати її з іншими? [...] А так – погоджуюсь на роль акушерки, садівника, котрий лише сіє зерно, а потім нудно викоплює бур'ян» [9, с. 219]; «Оповідь домагається таких, як я – невпевнених у собі, нерішучих, таких, кого легко обвести круг пальця. Наївних» [9, с. 219]. Героїня зневірюється у людині, усвідомлює її немічність супроти загадок світу, досягнення власного існування є найвищим здобутком пізнання: «Наступним і завершальним, як стверджують психологи подорожі, є третій етап. Це остаточна мета: куди б ми не рухалися, ми подорожуємо лише до неї. «Байдуже, де я». Не має значення, де я перебуваю. Я є» [9, с. 399].

Отже, мета подорожі, як і оповіді про неї в О. Токарчук перетворюється певною мірою на власну протилежність: у їх процесі важливим виявляється не пошук місця, а пошук власного «Я». Концептуальна зміна в жанрі відбулася завдяки перенесенню основного об'єкта зображення зі сфери зовнішнього простору у внутрішній. Світом травелогу стає світ людини, яка подорожує.

Концептуально цю зміну можна пояснити рядом факторів, серед яких, без сумніву, дезорієнтованість людини, втрата нею власної ідентичності (че-

рез процеси глобалізації, руйнування інформаційних кордонів, загальної гомогенізації суспільства). Відомий соціолог З. Бауман у розвідці «Від паломника до туриста» намагається через зіставлення проблеми «становлення» ідентичності у добу модерну та «повторне використання» цього явища у добу постмодерну зобразити дух епох, акцентуючи увагу на їх цінностях та суперечностях. На думку соціолога, кожна із них була лояльною до певного типу поведінкового стилю, який прямо залежав від ставлення людини до процесу ідентичності: «Якщо проблема ідентичності епохи модерну полягала в тому, як побудувати ідентичність і зберегти її цілісність і стабільність, то проблема ідентичності постмодерну перш за все в тому, як уникнути фіксації і зберегти свободу вибору» [2]. Протиставляючи обидві епохи за такими критеріями подорожі, як осмисленість, лінійність і комфорт, З. Бауман типовою ідентичністю доби модерну називає паломника, а до поведінкових моделей постмодерну відносить фланера, бродягу, туриста та гравця, яких вважає трансформованими епохою «нащадками паломника».

Прослідкуємо, яким чином концепція соціолога З. Баумана знаходить своє втілення у романі О. Токкарчук «Бігуни».

Детально виписаним постає у романі образ Галіни, яка репрезентує секту бігунів – один із напрямів старообрядництва, який виник у Росії в другій половині XVIII ст. Згідно з логікою бігунів, необхідно порвати будь-які зв'язки з суспільством і державою, не брати паспортів, не йти до війська, не звертатись в суд, не платити податки, але «переховуватись і втікати», тобто не мати дому, сім'ї, а тільки постійно ховатись і уникати будь-якого зв'язку з людьми, які носять печать антихриста [3].

Бігунка (новела «Бігуни»), зображена О. Токкарчук, слугує яскравою ілюстрацією на підтвердження тези З. Баумана про «негостинність» епохи постмодерну до паломників. «Закутана» уособлює трансформованого у бродягу пілігрима, де перетворення зумовлене апатією та закритістю людини доби постмодерну, зосередженістю на власних дрібних проблемах та нехтуванням речами сакральними. Героїня новели Аннушка несподівано переживає прозріння, яке дозволяє їй досягти духовну вбогість людини, побачити абсурдність її існування та усвідомити вищість диваків бігунки: «Зазвичай погляд легко ковзає обличчями, але зараз очі Аннушки, вражені тим видовищем, затримуються на кожній зустрічній людині, кожне обличчя – наче ляпас, важкий і лункий. Ще мить, і вона цього не витримає, затулить собі обличчя, як та прищелепквата з вокзалу, і так само почне вигукувати прокльони» [9, с. 244]. Галіна приковує до себе увагу Аннушки дивним вбранням та агресивною поведінкою, що слугують своєрідною захисною капсулою, яка дозволяє бігунці не підпускати до себе людей випадкових, захищати власну віру від вторгнення приземлених людей, що підпорядковуються антихристу. Стиль поведінки Галіни, який повністю накладається на образ пілігрима, введений З. Бауманом, у добу постмодерну сприймається радше як бродяжницький, ніж як паломницький, що передусім пояснюється змінами у світогляді сучасної людини, а не докорінними змінами в образі паломника.

Спільними ознаками буття паломника та бродяги, за З. Бауманом, є бездомність та спосіб життя як блукання, що для першого із них є методом самобичування, яке є ланкою на шляху до пізнання Бога, а для другого, відповідно, ця обставина є вимушеною, і життя у мандрах передусім відображає бажання бродяги знайти собі прихисток: «Їх паломництво до

Бога було вправлінням у побудові себе»; «Сьогодні бродягами стають не від небажання чи непристосованості до осілого життя, а через малу кількість місць, де можна осісти» [2]. Головною ж відмінністю бродяг від паломників є хаотичність їх руху, відсутність сенсу та мети у обраних ними маршрутах: «Але найжахливіше, що переміщення бродяги було непередбачуваним: на відміну від паломника, у бродяги немає пункту призначення» [2]; «Ви не знаєте, куди він піде далі, тому що він сам цього не знає, але і не хоче знати» [2].

Формально бігуни у однойменному романі О. Токкарчук є бродягами, адже не мають постійного місця проживання, цілими днями тиняються по метро, не відмовляючись від милостині, проте все ж паломницька сутність у них представлена виразніше. Як ми зауважили, З. Бауман вважає, що суттєвою відмінністю паломників від бродяг є осмисленість свого вибору і духовне вивіщення у процесі мандрівки, бігуни ж, зображені у романі, перебуваючи у постійному русі, намагаються врятуватися від антихриста, наблизитись до «того, істинного, доброго» Бога, свій вибір вважають богоугодним, а отже, їхнє бродяжництво, по суті, є паломництвом: «Хитайся, рухайся, рухайся. Лише так ти вислизнеш із його лабет. Той, хто керує світом, не владний над рухом і знає, що наше тіло в русі святе» [9, с. 262]; «Тікайте, покидайте свої доми, йдіть бігуни, – лише так уникнете пасток антихриста. Будь-який відкритий герць із ним приречений на невдачу» [9, с. 263]. Бігуни свідомо відмовляються від осілого життя, сім'ї, різноманітних зручностей, як і схимники: «Облиште своє майно, зривайтеся з насиджених місць і рушайте в дорогу» [9, с. 263]; «Бо все, що має своє стає місце у світі, всяка держава, церква, уряд, усе, що втримало форму в цьому пеклі, – все йому прислугує» [9, с. 263].

Образ ліричної героїні-оповідачки у схемі З. Баумана відповідає поведінковому типу фланера: «Здається, в Нові часи всі ниті життя зустрілись і сплелись у провідженні часу та життєвому досвіді: погуляти – все одно, що сходити в театр, побути серед незнайомих і побути незнайомцем серед них (бути в натовпі, проте не належати йому), сприймати цих чужих людей поверхово, так, нібито «видимістю» вичерпується їх «сутність», і разом з тим бачити і знати їх побіжно... Із побачених шматків життя інших людей фланер мимовільно снує цілі історії. Таке його бачення робило людей акторами п'єси, яку він написав, а вони навіть не знають про те, що стали ними, не говорячи уже про фабулу драми, розіграну ними» [2].

Уже девіз героїні, який лейтмотивом проходить крізь роман, дозволяє реципієнту збагнути, що мандри для неї – це пошук нових облич, доль і драм: «Метою мого паломництва є інший паломник» [9, с. 29]. Жінка розуміє, що, втрачаючи молодість, все більше стає схожою на досконалого фланера: «Буває, що мене спокусить якась виволена в натовпі постать, і тоді я збочую зі свого маршруту, йду її слідом, вигадую оповідь. Це чудовий метод, я відточую його. З роками моїм найкращим спільником стає час. Так є з кожною жінкою: я стала невидною, прозорою. Можу рухатись, як дух, зазирати людям через плече, дослухатися до їхніх сварок і дивитися, як вони сплять, поклавши голову на зап'яччя, як говорять до себе, не підозрюючи, що я поруч, як складають до купи слова, котрі я за мить вимовлю замість них» [9, с. 19]. Героїня усвідомлює, що не одна вона займається творенням альтернативної дійсності, адже «бачити – значить знати»: «Не соромтеся, – думаю я собі про всіх інших, тих, що

чекають, поки відкриють вихід до літака, – вийміть свої нотатки і пишіть. Нас же багато – тих, хто записує. [...] Будемо одне одного записувати, це найбезпечніший спосіб комунікації» [9, с. 407].

Майстерно виписаним постає у «Бігунах» турист. З. Бауман наголошує, що турист – це тип домашнього безпечного мандрівника, адже його подорож завжди передбачає повернення додому: «Атмосферу для приземлення турист вибирає не тільки екзотичну, але і безпечнішу; популярні серед туристів місця легко впізнати за яскравою, показною вишуканістю, а ще за великою кількістю ременів безпеки та чітко означених аварійних виходів» [2]. Досить органічно вписується у оповідь скрупульозний опис готелю мандрівниці, який, здається, є більш значимим для жінки, ніж, власне, об'єкт її подорожі чи саме місто, що так і залишаються загадкою для читача: «Зате бібліотека внизу – дуже цікава, саме на мій смак, там є все, що мені могло б знадобитися, коли б я вирішила тут оселитися. Може, я й залишуся тут ще на певний час, лише заради цієї бібліотеки» [9, с. 177]; «Так, я знайшла цілком пристойний готель за доступною ціною, можливо, тут трохи глушина, надто далеко від головної дороги, яку до того ж узимку замітає снігом, але якщо подорожувати автотом, то це байдуже» [9, с. 178]. Та все ж межа між туристом і паломником, настільки ж тендітна, як між бродягою та паломником. Епізодичною, проте досить вагомою є історія про чоловіка, який після втрати дружини Рут, вирішив присвятити своє життя відвідуванню місць, які називалися так само, як вона: «Пояснював, що робить це заради неї, що для нього це втіха: так вона якимось неясним, загадковим чином далі існує на світі, бодай як ім'я» [9, с. 313]. Хоча маршрут обраний героєм не є картою паломництва по святих місцях, проте подорожі чоловіка здійснюються без причини і з метою поклоніння, що дозволяє трактувати їх як паломництво в ім'я любові.

Четвертим і останнім типом людини, створеним у епоху постмодерну, як вважає З. Бауман, є гравець. Гра – це постійний ризик, можливість як перемоги, так і нищівної поразки, але основна легкість життя як гри полягає у її недовготривалості та відсутності будь-яких обов'язків: «Яким би поганим

не був попередній результат, той, хто зазнає поразки повинен, «списавши втрати», почати нову гру з нуля і зуміти зробити це чесно» [2]. В умовному циклі історій про Куніцького та його безвісти зниклу дружину читач стає свідком численних непорозумінь героїв, які абсолютно по-різному ставляться до життя. Куніцький постає перед читачем типовим патріархом, який перетворюється на боязкого та чутливого чоловіка у протистоянні із морально стійкішою жінкою. У своїх намаганнях встановити причину відсутності Ягоди чоловік нагадує параноїка. Мимовільно читач займає сторону жінки, яка воліє забути про події, що натомість повністю заволоділи розумом її чоловіка: «Часом трапляється, що люди на мить зникають правда? Не варто було зчиняти паніку. Можемо вважати, що я захворіла, а потім одужала» [9, с. 345]. Для Ягоди те, що сталося не більше як гра, що повинна залишитися у минулому, докори чоловіка, його шпигування змушують жінку порвати із ним стосунки, адже він намагається порушити правила, вимагаючи пояснень.

Висновки і пропозиції. Таким чином, у романі О. Токарчук «Бігуни» знаходимо різні типи персонажів-мандрівників, це своєрідний «паноптикум» образів, які, за З. Бауманом, репрезентують поведінкові стилі людини, створені добою постмодерну, – бродягу, фланера, туриста та гравця. Саме у зміні концепції людини, що виявляється у специфічному підході до образу героя-оповідача та інших персонажів, на нашу думку, полягає причина концептуальної модифікації постмодерного травелогу. Головна мета подорожі не пошук місця, а пошук власного «Я», яке у постмодерному світі дезорієнтоване і часто деперсоналізоване, позбавлене ідентичності. Цей пошук прямий або опосередкований – через «Я» Іншого. Перенесення основного об'єкта зображення зі сфери зовнішнього простору у внутрішній призвело до нівеляції того, що раніше у травелозі було основним об'єктом зображення, – опис місця. Не стільки опис побаченого під час подорожі, скільки реакція на побачене стає основою жанру. Як засвідчив аналіз роману О. Токарчук, постмодерний травелог видозмінюється, руйнуючи основні ознаки жанру – авторитет оповідача та пізнавальність.

Список літератури:

1. Адельгейм І. Посттравматический опыт» в польской прозе 90-х годов / И. Адельгейм // Вопр. лит. – Москва, 2001. – № 6. – С. 172–97.
2. Бауман З. От паломника к туристу [Электронный ресурс] / З. Бауман // Социологический журнал. – 1995. – № 4. – Режим доступа: vkjournal.ru/doc/2006471
3. Бахмутов Е. Секта бегунов – радикальный толк раскола [Электронный ресурс] / Е. Бахмутов // Режим доступа: regionsar.ru/node/39?page=0,0
4. Білецька Н. Жанр травелогу на українському книжковому ринку / Н. Білецька // Коло. – 2013. – № 5. – С. 41–44.
5. Бондарева А. Литература скитаний [Электронный ресурс] / А. Бондарева // Октябрь. – 2012. – №7. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/october/2012/7/bo18.html>
6. Дідух-Романенко С. Подорожні нотатки: визначення, особливості, еволюція жанру / С. Дідух-Романенко // Коло. – 2013. – № 5. – С. 23–25.
7. Подорож [Електронний ресурс] // Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – Режим доступа : <http://litmisto.org.ua/?p=17375>
8. Свято Р. Бігуни : Рецензія [Електронний ресурс] / Р. Свято // Критика. – XVII. – Число 5–6. – С. 187–188. – Режим доступа : <http://krytyka.com/ua/reviews/bihuny>
9. Токарчук О. Бігуни / О. Токарчук; [пер. з пол. О. Сливинський]. – Харків : Фоліо, 2011. – 416 с.

Калинюшко О.А.

Институт филологии и журналистики

Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки

ЖАНРОВЫЕ МОДИФИКАЦИИ ТРАВЕЛОГА В РОМАНЕ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК «БЕГУНЫ»

Аннотация

В статье сделана попытка определить «Бегуны» О. Токарчук как постмодерный травелог. Доказано связь романа с классическим травелогом и исследовано трансформацию жанра в результате нивелирования авторитета автора и познавательности в произведении. Проанализировано образы «потомков паломника» (за З. Бауманом), что позволило проследить влияние мировоззренческих ценностей эпохи постмодерна на специфику травелога О. Токарчук.

Ключевые слова: путешествие, травелог, постмодернизм, идентичность, паломник, бродяга, фланер, турист, игрок.

Kalyniushko O.A.

Philology and Journalism Institute

Lesia Ukrainka Eastern European National University

GENRE MODIFICATIONS OF TRAVELOGUE IN THE NOVEL «BEGUNY» BY OLGA TOKARCHUK

Summary

In this research there is made an attempt to define «Beguny» by O. Tokarchuk as a post-modernist travelogue. In the article the connection of the novel with the classic travelogue is proved and the transformation of genre is investigated through the levelling of the writer's authority and the cognition in the novel. The images of «pilgrim's heirs» (after Z. Baumann) have been analysed giving us the opportunity to trace the influence of post-modernist world-view values back to the specificity of O. Tokarchuk's travelogue.

Keywords: travel, travelogue, postmodernism, identity, pilgrim, vagrant, flaneur, tourist, player.

УДК 81'4/82-1(821.111(94)):81'25

МЕТАТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ПОЕЗІЇ М=О=В=И ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РІВЕНЬ ПЕРЕКЛАДНОСТІ ОСТАННЬОЇ

Скалевська Г.О.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Стаття присвячується дослідженню метатекстуальної сутності американської поезії М=О=В=И. Вивчаються важелі впливу, які має риса метатекстуальності на рівень перекладності цієї поезії українською мовою.

Ключові слова: поезія М=О=В=И, метатекстуальність, перекладність, антинарративність, метатекст, метамовний контекст, «поетологічна поезія».

Постановка проблеми. Питання метатекстуальності поезії М=О=В=И відіграє ключову роль у процесі дієвого сприйняття та інтерпретаційного тлумачення образів досліджуваних поезій. Саме тому з'ясування специфіки та важелів впливу зазначеної риси на рівень перекладності текстів американських поетів-мовників українською мовою має суттєве значення для сучасного перекладознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній лінгвістиці та літературознавстві поняття метатекстуальності було вперше досліджено та широко розроблено у наукових працях таких видатних мовознавців як Ю. М. Лотман та М. М. Бахтін. Згідно Юрія Лотмана, прагнення до метатекстуальності «...є іманентною рисою усіх текстів...» [2, с. 205], а сам метатекстовий пласт будь-якого тексту він називав пластом «...в якому об'єктом зображення стає саме літературне зображення» [4, с. 434]. Ці риси метатекстового письма є характерними і для творчості представників американської поезії М=О=В=И, які також проголошували самоцінність кожного окремого слова як безвідносно,

повноцінної одиниці об'єктивної реальності, що має право «...просто бути самою собою (переклад наш. – Г. С.)» [13, с. 6], і прагнули «...демістифікувати референційну оманливість мови (переклад наш. – Г. С.)» [10, с. 2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Продовжуючи аналіз проблеми метатекстуальності, Лотман у статті «Динамічна модель семіотичної системи» зазначає, що «...досить часто трапляються випадки, коли текст по суті не містить однозначної послідовності елементів, залишаючи читачеві повну свободу вибору (курсив наш. – Г. С.)» [3, с. 26]. Саме такою свободою вибору проїняті і поетичні тексти представників американської поезії М=О=В=И, які, намагаючись відійти від поетики авторського самовираження, відводили читачеві активну роль у процесі вільного інтерпретаційного сприйняття окремих образів та трактування їх значень, по суті провокуючи його у момент читання творити новий поетичний текст. Крім того, у власних літературознавчих есе поети-мовники неодноразово наголошували на тому, що у своїх поезіях вони розламують традиційний силогічний порядок